

3. Янчева Л. М. Використання технологій Power Point у створенні інтерактивних навчальних матеріалів / Л.М. Янчева, С.П. Вялікіна, Л.В. Гірінова // Прогресивні техніка та технології харчових виробництв ресторанного господарства і торгівлі. – 2011. – №1. – С. 428-434.

Муштакова Олена Ігорівна,
студентка групи С-ЮД-614к
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

*Науковий керівник: начальник
відділу організації наукової роботи,
доктор філософських наук
Марченко О.В.*

АНАЛІЗ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Філософія права як навчальна дисципліна посідає важливе місце у системі фахової підготовки кваліфікованого юриста. Адже вивчення дисципліни «Філософія права» надає можливість студентам юридичного факультету осмислити зміст філософії права як філософського вчення про право, що досліджує головні проблеми системи права, послуговуючись для цього методами філософії. Традиційною точкою зору серед вітчизняних вчених є позиція, що предмет дисципліни «Філософія права» полягає в розкритті сенсу права, а також в його обґрунтуванні [1-3].

Разом із тим, враховуючи сучасний вектор розвитку нашої держави в напрямі інтеграції до ЄС, важливим є вивчення позитивного зарубіжного досвіду в сфері викладання філософії права. Це є необхідним з метою наблизити вітчизняну модель вищої освіти до європейських та міжнародних стандартів.

Взагалі проблемам викладання дисципліни «Філософія права» присвячені чисельні праці вітчизняних авторів, зокрема таких, як: О.О. Бандура, Н.Б. Болотіна, С.А. Бублик, К.К. Жоль, М.Л. Заінчковський, М.В. Костицький, О.М. Мироненко, П.М. Рабінович, Б.Ф. Чміль та ін. серед зарубіжних авторів можна виокремити роботи вчених О. Гьофе, Г. Рабруха, Р. Циппеліуса та ін.

Слід зазначити, що незважаючи на довгу світову й вітчизняну традицію, філософія права представляє відносно нову галузь правничих і філософських досліджень як в Україні, так й в інших колишніх радянських республіках. Протягом 70 років абсолютного панування марксистсько-ленінської філософії з її претензією бути універсальною теоретичною доктриною й одночасно «вищою стадією світової думки» для особливої філософії права не бу-

ло місця. У тих рідких випадках, коли все-таки доводилося про неї говорити, внесок західних авторів розглядався у критичному плані [4, с. 18]. Проте, сьогодні в умовах розбудови демократичної, правової держави та формування громадянського суспільства в Україні все дедалі активніше вивчається зарубіжна практика з метою запровадження її позитивних здобутків у національну систему.

Так, з цього приводу в науковій літературі зазначається, що ситуація щодо можливості використання зарубіжного досвіду змінилася тільки після розпаду СРСР в останнім десятилітті ХХ сторіччя. Перша хвиля демократизації, що привела до формування нових незалежних держав, створила умови для філософської рефлексії про право й бажаний для суспільства правовий порядок [5, с. 98]. Отже, вивчення іноземних філософсько-правових традицій, в тому числі викладання у вищій школі, не мали такої драматичної перерви у своєму розвитку і вже отримали всесвітню відомість і визнання, а тому заслуговують на увагу.

Так, доцільним є розкриття зарубіжного досвіду з визначення самого предмета вивчення філософії права. У континентальній традиції вважається, що філософія права займається встановленням гранично загальних положень, які потім можуть бути використані в законодавстві, судовій практиці й освіті як загальновизнаний базис для нових законодавчих ініціатив, прийняття судових рішень і формування юридичного світогляду майбутніх юристів. В свою чергу, в англо-американській традиції термін «філософія права» довгий час не був у великій честі. В Англії, Америці й інших країнах, де прийнята традиція «загального права», воліють користуватися термінами «юриспруденція» і навіть «загальна юриспруденція», і лише останнім часом стали ототожнювати її з філософією права [6, с. 26]. Такі зміни свідчать про загальні процеси глобалізації, коли не тільки американські й англійські вчені визначають стандарти наукової термінології, але й самі в усе більшій мірі починають зважати на континентальні роботи в даній області. Так само і для вітчизняної практики в сфері викладання філософії права, важливим є уніфікація наукової термінології, приведення її у відповідність із загальновизнаними термінами і поняттями.

Наступним положенням є те, що для англо-американської правової традиції характерна практична спрямованість будь-якого сорту теоретичних досліджень. Тому їй глибоко далека абстрактність і пишномовна риторика багатьох континентальних філософсько-правових систем з їхньою претензією на універсальність та фіналізм пропонованих пояснень правової реальності та шляхів її розвитку. Більше того, у самих спробах конструювання раз і назавжди завершених і логічно-досконалих філософських систем права англійці й американці досить справедливо підозрюють спроби свого роду ментального насильства не тільки над традицією загального права, але й над властивою йому свободою інтерпретації та в остаточному підсумку — над свободою юридичного мислення і прийняття рішень [7, с. 160-162]. Україна, національ-

на правова система якої є найбільш наближеною до континентальної, запроваджує підхід, характерним для якого є універсальність та остаточність правових понять та термінів. Ми це можемо спостерігати як під час викладання загальної теорії держави і права, так і в філософії права.

Слід додати, що у традиційному вивченні історії філософії та історії правової філософії звичайно приділяється мало уваги соціальному й духовному контексту, у якому розвиваються ті або інші філософські ідеї. Важливо показати не тільки еволюцію самих ідей, а й ті соціальні умови, і те соціальне середовище й тло, у яких вони виникли. Насамперед, важливо встановити, ким були ті люди, які пропонували ті або інші філософсько-правові ідеї й до кого саме вони зверталися зі своїми ідеями.

При такому підході в історії філософії права викликають інтерес не тільки самі автори філософсько-правових концепцій, але й те, як ці концепції поширені серед пересічних людей. Звичайно, щоб бути адвокатом, суддею або професором права, потрібно мати широкі та глибокі знання законів і концепцій їхнього створення. Але й будь-який інший громадянин має свої, нехай невеликі, але все-таки цілком певні правові знання, необхідні йому в повсякденному житті. Більше того, серед цих повсякденних знань права є якісь фундаментальні знання, які істотно впливають на весь вигляд правової системи даного суспільства й над якими потім надбудовується все подальше законодавство й правові теорії. Якщо завгодно, ці фундаментальні й загальноновизнані знання можна назвати правовими архетипами. Комплекси й вектори цих архетипів визначають специфіку тієї або іншої правової системи. Правові архетипи англійців й американців принципово відрізняються не тільки від архетипів, скажімо, росіян або українців, але й від архетипів французів чи німців.

Так, для англійців й американців Конституція є вираження своєї рідної світської релігії (*civil religion*), визнання та дотримання якої абсолютно необхідно для всіх без винятку громадян і органів державної влади. Конституції не змінюються століттями, і лише в рідких випадках доповнюються поправками. У центрі конституцій перебуває індивідуум, права й свободи якого проголошуються основою суспільного ладу. В свою чергу, французи й німці не мають такого пієтету до своїх конституцій, але користуються ними як робочим інструментом, що при необхідності завжди можна вдосконалити або взагалі замінити. Проте, конституції Франції й Німеччини успішно працюють, гарантуючи громадянам цих держав соціальну захищеність і весь спектр проголошених у них прав. Для росіян й українців, що мають сумний досвід лицемірства й облудності «сталінської» й «брежнєвської» радянських конституцій, а в останні роки — постійного перекроювання національних конституцій під «фігури» нових політиків, ці основні закони усе ще залишаються тільки набором гарних і цілком правильних фраз, що практично нічого не гарантують пересічним членам суспільства, які не мають багатства або/і вже досягнутої влади. Хоча положення про права й свободи громадян у принципі

ті ж, що й у конституціях розвинених демократичних держав, при спробах скористатися ними виникає враження, що вони просто формально запозичені із західних конституцій і не можуть бути реалізовані в тім змісті й обсязі, у яких вони задекларовані, у силу відсутності як соціально-економічних умов, так і правових механізмів їхньої реалізації, а головне — політичної волі парламенту та урядів розробити й впроваджувати ці механізми [7, с. 168].

Отже, в процесі викладання філософії права в системі вітчизняної вищої освіти доцільним є використання позитивного зарубіжного досвіду, проте таке запровадження повинно мати виважений, комплексний та послідовний характер. Також важливим є врахування національних особливостей, що дозволить створити міцний методологічний фундамент професійної освіти майбутніх юристів, їхньому розвитку як самостійно мислячих, політично незаангажованих громадян.

1. Циппеліус Р. Філософія права: Підручник. – К.: Тандем, 2000. – 300 с.
2. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О. Г. Данильяна. – Харків: Право, 2009. – 208 с.
3. Бачинін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: Підручник для юрид. спец. вузів. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
4. Філософія права як наука і навчальна дисципліна / М. В. Костицький // Проблеми філософії права. — 2003. — Том I. — С. 17-21.
5. Присухін С. І. Філософія права: об'єкт, предмет і функції / С. І. Присухін // Юридична наука. - 2013. - № 7. - С. 97-103.
6. Старченко А.А. Философия права и судебного процесса в США. — М., 1969.
7. Титов В. Про вивчення історії філософії права США / В. Титов // Філософські обрії. - 2006. - № 16. - С. 158-172.

Біблій Артем Васильович
студент групи СЮД514К
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

*Науковий керівник: начальник
відділу організації наукової роботи,
доктор філософських наук
Марченко О.В.*

ІННОВАЦІЇ У ВИВЧЕННІ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА СТУДЕНТАМИ-ЮРИСТАМИ

У межах суто юридичної галузі немає ознак правового і неправового, справедливого і несправедливого, доброго і злого, раціонального і нераціонального. Для визначення цих ознак слід розглядати право в безпосередньому